

Nr 21.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § 3 mom. lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m.

Genom en den 23 januari 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 64, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

angående ändrad lydelse av 13 § 3 mom. lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Häri genom förordnas, att 13 § 3 mom. lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse:)

13 §.

(Föreslagen lydelse:)

13 §.

3. Tillsättandet av — — — vice ordförande.

Vad i 12 § stadgas om hinder för att vara ledamot eller suppleant i poliskollegium skall gälla jämväl i avseende å ledamöter och suppleanter i polisenämnd.

Ledamot eller suppleant i polisenämnd må ej den vara, som icke uppnått 23 års ålder eller icke råder över sig och sitt gods.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

(Gällande bestämmelser:)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Förordningen

den 15 juni 1935

**om ersättning av statsmedel för skada
vid biträde åt ordningsmakten;****2) Förordning****om ersättning och belöning av stats-
medel vid biträde åt ordningsmakten.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har någon biträtt polismyndighet, polisman eller ordningsvakt vid ingripande mot person, som stört den allmänna ordningen eller begått eller missänkts för brott eller kunnat antagas vara farlig för allmän säkerhet, och har till följd av ingripandet skada till person eller egendom tillskyndats honom, skall ersättning för skadan utgivas av allmänna medel. Ersättning skall dock ej utgå, då biträde varken påkallats eller eljest syntts nödigt, ej heller då det lämnats mot uttryckligt förbud av polisverksamhetens utövare.

Ersättningen skall bestämmas enligt de i 6 kap. strafflagen beträffande skadestånd stadgade grunderna; dock att därvid i fall som i 4 § nämnda kap. sägs avseende ej skall fästas vid tillgångarna hos den som må vara ansvarig för skadan.

Vad i första stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning om någon till följd av ingripande som där avses fått vidkännas utgift eller eljest lidit ekonomisk förlust, ehuru skada till person eller egendom ej tillskyndats honom.

2 §.

Belöning må av allmänna medel tilldelas den som vid biträde åt polismyndighet, polisman eller ordningsvakt i fall som i 1 § sägs visat särskild rådgighet och nit.

2 §.

Rätt till ersättning prövas av länsstyrelsen i den ort, där skadan inträffat. Ansökning om ersättning skall göras inom ett år från det skadan skedde.

3 §.

Rätt till ersättning eller belöning prövas av länsstyrelsen i den ort, där ingripandet skett.

Ansökning om ersättning skall göras inom ett år från det ingripandet ägde rum eller skadan inträffade.

(Gällande bestämmelser:)

3 §.

Vid ansökning om ersättning bör fogas utredning om *skadan och dess uppkomst*. Finnes nödigt att för vinnande av fullständig utredning i ärendet någon höres såsom vittne eller upplysningsvis, äger länsstyrelsen förordna om sådant förhör vid allmän *domstol*. Ersättning till den som inkallats till förhör skall utgå av allmänna medel.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

4 §.

Vid ansökning om ersättning bör fogas utredning om *ersättningsanspråkets uppkomst och omfattning*. Finnes nödigt att för vinnande av fullständig utredning i ärendet någon höres såsom vittne eller upplysningsvis, äger länsstyrelsen förordna om sådant förhör vid allmän *underrätt*. Ersättning till den som inkallats till förhör skall utgå av allmänna medel.

Skriftligt besked angående länsstyrelses beslut om ersättning enligt denna förordning skall, där det begärts, utan avgift tillhandahållas sökanden.

4 §.

För belopp, som statsverket utgivit till den skadelidande, inträder statsverket i dennes rätt mot den som är ansvarig för skadan.

5 §.

För belopp, som statsverket *jämlikt 1 § första stycket* utgivit till den skadelidande, inträder statsverket i dennes rätt mot den som är ansvarig för skadan.

6 §.

Förslag rörande belöning uppgöres av polischefen i den ort, där ingripandet skedde. Förslaget bör ingivas till länsstyrelsen senast inom tre månader efter ingripandet.

7 §.

Över länsstyrelses beslut i ärende rörande belöning må klagan ej föras.

5 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna förordning meddelas av Konungen.

8 §.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1935 men äger ej tillämpning beträffande skada, som dessförinnan inträffat.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1948. Ersättning enligt 1 § tredje stycket samt belöning må dock ej utgivas beträffande ingripande, som skett dessförinnan.

Genom denna förordning upphäves förordningen den 15 juni 1935 (nr 330) om ersättning av statsmedel för skada vid biträde åt ordningsmakten.

Propositionens huvudsakliga innehåll m. m.

I propositionen föreslås att förbudet för polischef och polisman att tillhöra polisenämnd upphäves. Vidare föreslås en sådan utvidgning av ersättningsrätten vid biträde åt polisen, att den som biträtt polisen och därigenom fått vidkännas utgifter eller eljest lidit ekonomisk förlust skall kunna få ersättning därför av statsmedel, även om skada till person eller egendom ej tillfogats honom. Belöning av statsmedel föreslås kunna tilldelas den som vid ingripande till ordningsmaktens hjälp visat särskild rådighet och nit.

I fråga om de skäl, som anförts för förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Förslagen hava utarbetats på grundval av rekommendationer i polisinstruktionsutredningens den 27 maj 1947 dagtecknade betänkande »Polisen och allmänheten» (SOU 1947: 45). Över betänkandet hava yttranden efter remiss avgivits av ett flertal myndigheter och organisationer.

Rätt för polischef och polisman att tillhöra polisenämnd.

Gällande bestämmelser m. m. Enligt 13 § 1 mom. polislagen kan polisenämnd förekomma endast i kommun, som bildar eget polisdistrikt. Skyldighet att tillsätta sådan nämnd föreligger ej, utan inrättandet därav beror på kommunens beslut. Polisenämnd har att upprätta förslag till löne-, omkostnads- och i förekommande fall pensionsstat för polisväsendet i polisdistriktet samt till erforderliga ändringar i dess polisorganisation, att förvalta till polisväsendet anslagna medel och för polisväsendet använda fastigheter och annan egendom samt att till vederbörande myndigheter avge yttranden och göra framställning i frågor av mera allmän betydelse för polisväsendet. Kommun äger emellertid bestämma, att polisenämnden skall utöva endast

viss eller vissa av de angivna funktionerna. Polisnämnd skall vidare, enligt 13 § 2 mom., avge yttrande vid tillsättning av en del polisbefattningar.

Tillsättandet av polisnämnd ankommer enligt 13 § 3 mom. på vederbörande kommuns allmänt beslutande organ. Polisnämnden skall bestå av fem ledamöter, varjämte för varje ledamot skall finnas minst en suppleant. Val av ledamöter sker för en tid av fyra kalenderår i sänder. Polisnämnd utser inom sig ordförande och vice ordförande. I fråga om behörigheten att vara ledamot eller suppleant uppställs samma hinder som för ledamot och suppleant i poliskollegium. Därom gäller enligt 12 § 2 mom. polislagen — sådant detta lagrum lyder enligt lag den 7 december 1945 (nr 763) — att polischef eller någon som under polischef har anställning vid polisväsendet ej må vara ledamot eller suppleant i poliskollegium och ej heller den, som icke uppnått 23 års ålder eller icke råder över sig och sitt gods.

Möjlighet för kommunerna att utse polisnämnd infördes genom gällande polislagen. Förbudet för polischef och polisman att vara ledamot av nämnden motiverades av vederbörande sakkunniga sålunda, att dessa befattningshavare med hänsyn till sin tjänsteställning icke borde få utses till ledamöter av polisnämnd (propositionen nr 58 till 1925 års riksdag, bil. s. 47). Vad de sakkunniga yttrat i denna del föranledde icke erinran.

Departementschefen. Efter att hava redogjort för polisinstruktionsutredningens förslag i förevarande hänseende och däröver avgivna yttranden har föredragande departementschefen, statsrådet Mossberg, i propositionen anfört bland annat:

»Såsom framgår av den tidigare redogörelsen har polisinstruktionsutredningen föreslagit sådan form av personaldemokrati vid polisväsendet, att polispersonalen skall erhålla rätt att överlägga med polischeferna i ärenden, som ankomma på dessas handläggning. De skäl, som utredningen funnit tala härför, torde enligt vad utredningen framhåller i viss mån även motivera, att polisdistriktens befattningshavare tillerkännes liknande möjlighet att göra sig gällande jämväl i förhållande till de kommunala organen rörande en del av de frågor, som tillhöra polisdistriktens kompetensområde.

Vad utredningen anfört till stöd för ett upphävande av förbudet för polischef och polisman att tillhöra polisnämnd synes mig tala för att förslaget bör genomföras.

Förbudet för polischef och honom underställd polisman att tillhöra polisnämnd motiverades vid dess tillkomst framför allt därmed, att polisnämnderna skulle framstå såsom opartiska i de frågor, som det ankomme på dem att handlägga. I den kritik, som framförts mot förbudets upphävande, har i allmänhet gjorts gällande att denna synpunkt fortfarande borde tillmätas avgörande betydelse. De farhågor, som därvid uttalats för att ären-

dena icke skulle handläggas med erforderlig objektivitet, därest polistjänsteman bleve ledamot av polisenämnd, måste emellertid enligt min mening betecknas såsom överdrivna. Samma risk för bristande saklighet skulle i så fall även föreligga beträffande andra liknande kommunorgan, såsom exempelvis drätselkammare och kommunalnämnd. Såsom utredningen påpekat utöva nämligen dessa organ i de kommuner, där polisenämnd ej finnes tillsatt, även polisenämndens befogenheter. Något förbud speciellt för polisdistriktens befattningshavare att tillhöra drätselkammare eller kommunalnämnd har emellertid icke uppställts. Behov av ett dylikt förbud har veterligen ej heller försports. Detta torde bl. a. sammanhånga med att ledamot i kommunorgan av här ifrågavarande slag icke anses böra delta i avgörandet av ett ärende, vari han äger ett rent personligt intresse som är stridande mot kommunens. För polisenämndens vidkommande innebär denna oskrivna regel, att en polisman icke bör delta i polisenämndens avgöranden av ärenden, som exempelvis avse hans enskilda löneförmåner, hans befordran eller dylikt. Att i detta sammanhang vidare ingå på frågan om de jävshinder, som föreligga för ledamöter i polisenämnd, synes icke erforderligt.

Utredningens av mig tillstyrkta förslag innebär icke någon skyldighet utan endast en rätt för kommun, som så finner lämpligt, att invälja representant för polisverksamheten i polisenämnden. I vad mån denna möjlighet bör tillvaratagas ha kommunerna att själva avgöra.»

Rätt till ersättning vid biträde åt ordningsmakten.

Gällande bestämmelser. Enligt förordningen den 15 juni 1935 (nr 330) om ersättning av statsmedel för skada vid biträde åt ordningsmakten äger enskild person, som biträtt ordningsmakten vid fullgörande av dess uppgift, i vissa fall rätt till ersättning av statsmedel för skada som därvid tillskyndats honom. I detta hänseende gäller, att om någon biträtt polismyndighet, polisman eller ordningsvakt vid ingripande mot person, som stört den allmänna ordningen eller begått eller misstänkts för brott eller kunnat antagas vara farlig för allmän säkerhet, och till följd av ingripandet skada till person eller egendom tillskyndats honom, ersättning för skadan skall utgivas av allmänna medel.

Departementschefen. I propositionen har föredragande departementschefen lämnat en redogörelse för utvidgningar i ersättningsrätten, som föreslagits av utredningen, samt för avgivna yttranden, varefter han bland annat anfört:

»Det kan ej anses annat än riktigt och skäligt, att enskild person, som ingriper till polisens hjälp, av det allmänna erhåller gottgörelse för förlust och utgifter, som åsamkas honom till följd av ingripandet även i det fall att skada till person eller egendom ej tillfogats honom. De ersättningar,

som härvidlag kunna ifrågakomma, torde som regel uppgå till förhållandevis obetydliga belopp. I allmänhet torde det nämligen röra sig om någon mindre ersättning för mistad arbetsförtjänst och annan tidsspillan samt extra utlägg för resor för inställelse på arbetsplats och dylikt. Att samhället på detta sätt ger uttryck åt sin uppskattning av ingripande till ordningsmaktens hjälp torde kunna vara ägnat att bidra till att öka allmänhetens villighet till dylika hjälpåtgärder.

Ur sistnämnda synpunkt torde det även vara av ett visst värde, att belöning av allmänna medel i vissa fall kan tilldelas enskild person, som biträdd polisverksamhetens utövare.»

Utskottet.

Förbudet för polischef och polisman att tillhöra polisenämnd torde, såsom departementschefen framhållit, vara obehövt.

Genom förbudets upphävande erhålla kommunernas beslutande myndigheter möjlighet att i polisenämnd insätta en kommunalman tillhörande polispersonalen och sålunda utnyttja dennes sakkunskap. Huruvida denna möjlighet skall begagnas hava kommunerna att avgöra efter vanliga grunder. Därest polisman inväljes i nämnden, innebär detta icke, att polispersonalen fått en representant i nämnden. Den valde skall företräda kommunen likaväl som nämndens övriga ledamöter. Man kan således icke tala om personaldemokrati i detta fall. Sambandet mellan förbudets borttagande och införandet av personaldemokrati vid polisväsendet får givetvis icke föranleda, att personalen skall anses hava rätt att påfordra att någon ledamot av nämnden skall vara polisman.

På nu anförda grunder vill utskottet tillstyrka förslaget till lag angående ändrad lydelse av 13 § 3 mom. lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Mot det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 64, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 11 mars 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlqvist, Lodenius, Krügel, Ekströmer, Olofsson, Löthner och Weiland;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Gezelius, Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Berg, Lindberg, Pettersson i Ersbacken och Anthy.

Reservation

av herrar *Branting, Lodenius, Ekströmer, Löthner, Gezelius* och *Pettersson* i Ersbacken, vilka anfört:

»Den i propositionen föreslagna ändringen av 13 § 3 mom. polislagen kan synas relativt obetydlig, men enligt vår mening beröras härav åtskilliga betydelsefulla frågor av praktisk och principiell innebörd. Vi ha på nedan angivna grunder kommit till den uppfattningen, att tillräckliga skäl ej föreligga för den ifrågasatta lagändringen men att däremot vissa olägenheter kunna följa därav.

Det nu gällande förbudet för polischef och polisman att tillhöra polisenämnd tillkom år 1925 efter förslag av särskilda sakkunniga (dåvarande revisionssekreteraren Lawski m. fl.) och har sin motsvarighet i stadgandet, att polischef eller någon, som under polischef har anställning vid polisväsendet, ej heller må vara ledamot av poliskollegium. Vid den nu gällande lagens antagande restes icke från något håll invändningar mot denna punkt.

Polisenämnderna inrättades, enligt föredragande departementschefens förklaring, för att giva kommunerna möjlighet att bättre än dittills handhava den ekonomiska förvaltningen av polisväsendet. Däremot finge ju polisenämnderna icke någon befattning vare sig med frågor om ordningens upprätthållande, ej heller med disciplinära angelägenheter. Sina väsentligen ekonomiska uppgifter ha polisenämnderna härefter handhaft utan att veterligen från kommunalt håll några önskingar framkommit om upphävande av det gällande hindret för polischef eller dem underordnade polismän att vara ledamöter i dessa nämnder. Tvärtom torde den nuvarande ordningen för kommunerna ha framstått såsom naturlig, särskilt vid deras upprätthållande av förslag till lönestat och pensionsstat för polispersonalen. Departementschefen har nu härom bl. a. anfört:

'Förbudet för polischef och honom underställd polisman att tillhöra polisenämnd motiverades vid dess tillkomst framför allt därmed, att polisenämnderna skulle framstå såsom opartiska i de frågor, som det ankomme på dem att handlägga. I den kritik som framförts mot förbudets upphävande har i allmänhet gjorts gällande, att denna synpunkt fortfarande borde tillerkännas avgörande betydelse.' Departementschefen har emellertid be-

traktat farhågorna för att dessa ärenden icke skulle handläggas med erforderlig objektivitet, om polistjänsteman bleve ledamot av polisnämnd, såsom överdrivna, samt erinrat därom, att polismän exempelvis kunna vara ledamöter av kommunalnämnd och drätselkammare. Att något krav på ändring härutinnan icke framkommit torde, enligt departementschefen, sammanhänga därmed, att ledamot i kommunalorgan icke anses böra deltaga i avgörandet av ett ärende, vari han äger ett rent personligt intresse. För polisnämndens vidkommande innebär denna oskrivna regel, att en polisman icke bör deltaga i polisnämndens avgörande av ärenden som exempelvis avse hans enskilda löneförmåner, hans befordran eller dylikt.'

Häremot är emellertid att märka, att kommunalnämnder och drätselkammare även handlägga otaliga andra ärenden än polismännens ekonomiska angelägenheter, under det att polisnämndernas väsentliga uppgift är att behandla frågor om kommunens ekonomiska förvaltning av polisväsendet, inklusive uppgörande av förslag till löne-, omkostnads- och pensionsstat för polisväsendet inom distriktet, förvaltning av till polisväsendet anslagna medel o. s. v. Därför torde man kunna förvänta, att en ledamot av polisnämnd, som tillika är polisman, mycket ofta skulle få att behandla ärenden varav han själv, direkt eller indirekt, kunde hava ett intresse. Att här uppdraga en gräns skulle säkerligen också understundom möta svårigheter. En sådan ledamot skulle alltså i dylika fall, enligt den oskrivna regeln, draga sig tillbaka från att deltaga i nämndens beslut. Men det kan icke vara önskvärt att en ledamot av en kommunal nämnd ofta ställs inför en sådan situation. Ej heller synes det lämpligt att den av fem ledamöter bestående polisnämnden skulle regelbundet berövas medverkan av en ledamot vid behandlingen av sina viktigaste uppgifter.

Annat har ej försports än att de 1925 inrättade polisnämnderna fyllt sin uppgift såsom kommunala organ på ett tillfredsställande sätt. Vi ansluta oss däremot till den i somliga remissyttranden framkomna uppfattningen, att polisnämnderna såsom hittills med fördel kunna tillkalla vederbörande polischef för att såsom sakkunnig deltaga i vissa överläggningar.

Det nu framlagda förslaget till lagändring har, såsom framgår av propositionen, antingen helt avstyrkts eller ifrågasatts, eller endast tillstyrkts under förutsättning av vissa ändringar, av ett stort antal länsstyrelser, landsfogdar, polismästare, polisnämnder och drätselkammare. Svenska stadsförbundet har avvisat förslaget, Föreningen Sveriges landsfogdar har tillstyrkt allenast under förutsättning av vissa ändringar.

Den nu ifrågavarande propositionen har icke tillkommit efter initiativ eller framställning från kommunalt håll utan efter förslag av vissa sakkunniga, som emellertid tillkallats för att verkställa utredning om frågor, som väsentligen falla utanför polisnämndernas verksamhetsområde. Utredningen har avsett *dels* gällande tjänsteföreskrifter om polisens allmänna tjänstefunktioner och sättet för deras fullgörande, främst beträffande poli-
2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1948. 9 saml. 1 avd. Nr 21.*

sens förhållande till allmänheten, dels frågan om ökat personalinflytande inom polisväsendet. Utredningen har utmynnat i ett förslag om nytt polisreglemente, vars bestämmelser bl. a. beröra förhållandet mellan polisen och allmänheten samt förhållandet mellan polisledningen och den underordnade personalen. Ingendera av dessa frågor faller under polisnämndernas arbetsområde. Vad åter beträffar förhållandet mellan polispersonalen och kommunen, i dess egenskap av arbetsgivare, har numera en kollektiv överenskommelse träffats i det att vissa 'regler för samarbetsnämnder vid kommunala verk och inrättningar' ha antagits, tills vidare mellan å ena sidan Svenska stadsförbundet, å andra sidan Svenska kommunalarbetarförbundet, Kommunaltjänstemannaförbundet m. fl. organisationer. Syftet med detta avtal — enligt vilket alltså 'samarbetsnämnder' skola inrättas — är bl. a. att 'främja trivsel och god samarbetsanda inom de kommunala arbetsområdena'. Avtalet blir norm för särskilda avtal mellan de olika städerna och vederbörande lokala arbetar- eller tjänstemannaorganisationer, däribland även polismännens organisationer.

På detta sätt har nu alltså, såsom en frivillig utbyggnad av 1940 års kommunala förhandlingsrättslag, tillgodosetts önskemålet om ökat personalinflytande inom polisväsendet. Beträffande de principiella synpunkterna på frågan om arbetarrepresentanter i styrelserna för kommunala verk och inrättningar kunna vi f. ö. ansluta oss till vad Svenska stadsförbundet härom anfört i sitt remissvar.

Med återopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att det genom förevarande proposition, nr 64, framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 13 § 3 mom. lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket icke måtte av riksdagen bifallas.»